

Antecessoribus nostris de S. Apollonio acturis (1), praeter ieiunas nimis ab Eusebio (2) Hieronymoque (3) traditas commentationes, nihil praesto fuit. Praesertim martyrii Acta deerant, tunc temporis in bibliothecarum latebris sepulta, quibusque se carere conquesti sunt quotquot in huius sancti fata inquisiverunt (4). Nuperrime vero Acta ista haud unius moverunt ingenii aciem, ex quo vir cl. F. C. Conybeare ea, anno 1874 Venetiis a Patribus Mekhitaristis in lingua armenia iamdudum vulgata (5), anno 1893 in anglicum idioma translata publici iuris fecit (6).

Etenim vix uno mense anglice vulgata fuerant Apollonii Acta, cum Berolinensis Academiae professor Ad. Harnack eruditissime de iis disserebat, simulque eorum versionem germanicam a viro cl. Burchardi confectam proponebat (7). Sub idem fere tempus eandem operam assumpsit sibi R. Seeberg (8), et exinde idem documentum, in iis praecipue quae ad ius romanum pertinent, penitus scrutati sunt eruditi viri Th. Mommsen (9), A. Hilgenfeld (10) et E. G. Hardy (11).

(1) *Act. SS.*, Aprilis t. II, p. 539. — (2) *Hist. eccl.*, V, 21. — (3) *De viris illustribus*, 42. — (4) Cfr. C. P. CASPARI, *Quellen zur Geschichte des Taufsymbols*, t. III, p. 413-16, Christiania, 1875; B. AUBÉ, *Les Chrétiens dans l'empire romain de la fin des Antonins au milieu du IIIe siècle*, 2e édit., p. 32-40, Paris, 1881; FRANZ GÖRRES, *Das Christenthum und der römische Staat zur Zeit des Kaisers Commodus*, JAHR-BÜCHER FÜR PROF. THEOL., t. X, 1884, p. 399-410; ALBRECHT WIRTH, *Quaestiones Severianae*, 1888, p. 48 sqq.; K. I. NEUMANN, *Der römische Staat und die allgemeine Kirche bis auf Diocletian*, t. I, p. 79-82, Leipzig, 1890. — (5) In collectione Vitarum sanctorum, t. I, p. 138-143. Hanc versionem armeniam referunt editores ad V saeculum. — (6) In periodico *The Guardian*, num. 18 Iunii 1893, et denuo in opere suo *The Apology and Acts of Apollonius and other Monuments of early Christianity*, p. 29-48, London, 1894. — (7) *Der Prozess des Christen Apollonius*, SITZUNGSBERICHTE DER KÖN. PREUSS. AKAD. DER WISS. ZU BERLIN, 1893, p. 721-746. — (8) *Das Martyrium des Apollonius*, NEUE KIRCHLICHE ZEITSCHRIFT, t. IV, 1893, p. 836-872. — (9) *Der Prozess des Christen Apollonius unter Commodus*, SITZUNGSBERICHTE DER KÖN. PREUSS. AKAD. DER WISS. ZU BERLIN, 1894, p. 497-503. — (10) *Apollonius von Rom*, ZEITSCHRIFT F. WISS. THEOLOGIE, t. XXXVII, 1894, p. 58-91. — (11) *Christianity and the Roman Government*, London, 1894, p. 200-208.

In tanta eruditorum virorum copia nemo fuit quem fugeret Apollonii Acta, quorum armenius textus detectus est, ex graeco sermone fuisse expressa. Idque firmiter asseverare fas erat, cum Eusebius testetur se Apollonii martyrium in sua collectione rettulisse: Τούτου μὲν οὖν τὰς ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ φωνὰς καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἂς πρὸς πεῦσιν πεποιήτο τοῦ Περηνίου πᾶσάν τε τὴν πρὸς τὴν σύγκλητον, ἀπολογίαὶν ὅτι διαγνώσαι φίλον, ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων συναχθείσης ἡμῖν ἀναγραφῆς εἴσεται (1).

Iam vero perlustrantibus nobis Parisinae bibliothecae codices graecos contigit in membraneo libro signato num. 1219, fol. 58^r, hunc titulum legere Μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Ἀπολλῶ τοῦ καὶ Σακκέα, et inquiringibus quisnam esset iste *Apollō Sacceas*, deprehendere latitantem sub hac deturpata nominis facie Apollonium Romanum. Collatione enim facta cum versionibus anglica et germanica recens vulgatis, statim et luculenter apparuit prae manibus esse eiusdem Passionis textum graecum.

Sane quaeret ilico aliquis utrum hic sit textus primigenius, ille nimirum quem ex Eusebiana collectione erutum credere licet. Cui respondendum est tale decus libello Parisiis reperto nequaquam concedi posse. Ut legenti patebit, plura in eo exstant quae sequioris aevi compilatoris operam arguunt, plura praeterea quibus a textu, quo usus est Armenius scriptor, prorsus discrepat. Differunt nimirum prologus et clausula. Armenius vel a primo interrogationis iuridicae exordio Apollonium coram senatu adducit, dum, si Graeco fidendum foret, senatores non nisi altera vice Apollonio verba facienti adstiterunt, et quidem cum aliis καὶ σοφῶν μεγάλων (n. 11). Alia sunt minoris momenti omissa in textu graeco, alia amplificata, quae Armenius scriptor expressit tantum aut breviori verborum ambitu protulit. Quae omnia efficiunt, nostra saltem sententia, libellum graecum, quem edituri sumus, illo deteriore ex quo Armenius suam narrationem hausit.

Quicquid tamen est de textus istius defectibus, illum prelo subicere atque eorum curis tradere quos novum studium in S. Apollonii historiam convertit, non sumus cunctati, nec exspectandum putavimus feliciorum casum quo in bibliothecis, quarum scrinia hucusque non fuerunt excussa, vel ipse textus Eusebianus vel aliquis isto melior, quem nacti sumus, reperiat.

In librorum collectionibus quarum catalogi descripti sunt, nullibi praeterquam Parisiis invenitur Apollonii martyr Passio graece conscripta, aut saltem hoc ex rubricis non licet conicere, nec ex ipsis Parisinae bibliothecae catalogis, nisi codicem evolvisset, de Apollonio senatore Romano id cogitasset quispiam, cum omnes in codice 1213, fol. 58^v-64^r, dicant inesse *Martyrium Sancti Apollinis apostoli* (2), nec perspicue magis idem indicet Cangius, cum inter documenta inedita, quibus usus est ad conficiendum *Glossarium*, referat *S. Apollō martyrium* (3).

(1) *Hist. eccl.*, V, 21. — (2) *Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae*, t. II, p. 257, Parisiis, 1740; OMONT, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la bibliothèque nationale*, t. I, p. 270, Paris, 1886. — (3) In altera appendice ad *Glossarium*, p. 40.